

Резюме на финалния доклад на EU Kids Online

Соня Ливингстън и Лесли Хадън
Координатори, EU Kids Online
London School of Economics and Political Science
Юни 2009
www.eukidsonline.net

Въведение

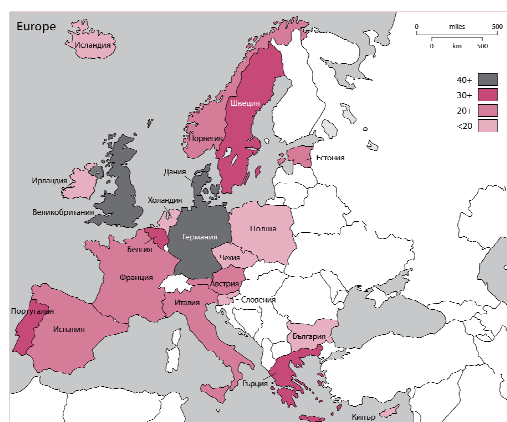
- 75% от децата в Европа ползват Интернет, но докато някои се радват на уменията си, други се тревожат, че са изложени на нови опасности. Политиките за балансиране на целите за максимално разширяване на възможностите и свеждане до минимум на рисковете, изискват подход, основаващ се на факти.
- EU Kids Online (2006-9) е тематична мрежа, финансирана от Програмата на Европейската Комисия „По-безопасен Интернет плюс“. Тя цели да идентифицира, сравни и направи изводи от вече готовите и провеждащи се в момента изследвания в Европа върху децата и онлайн технологиите.
- С цел разнообразие на страните и разширяване на диапазона на изследователския опит бяха избрани изследователски екипи от 21 Европейски държави: Австрия, Белгия, България, Великобритания, Германия, Гърция, Дания, Естония, Ирландия, Исландия, Испания, Италия, Кипър, Норвегия, Полша, Португалия, Словения, Франция, Холандия, Чехия, Швеция.
- Проектът възприе аналитична рамка, която разделя изследователското поле на индивидуални (фокусирани върху децата) и държавни (макро-социални) нива на анализ. Аналитичната рамка се въведе в действие чрез конструиране и тестване на свързаните с политиките изследователски въпроси и хипотези. Сравнителният анализ, както на индивидуално, така и на държавно ниво се постави в контекста на по-широките структури на живота на децата.

Цели на проекта:

- Да се идентифицират и оценят данните за използването на интернет от децата, като се отбележат пропуските в събраните данни.
- Да се проучи контекста на изследванията, който оформя изследователската програма и да се идентифицират най-добрите практики.
- Да се сравнят данните от цяла Европа като приликите и разликите се разгледат в специфичния им контекст.
- Да се разработят основаващи се на данни препоръки за създаването на политики, относно подпомагането на дейности за насърчаване на по-безопасно ползване на Интернет.

Доказателствена база¹

- Проектът създаде публично достъпен Архив, в който може лесно да се търсят данни, съдържащ всички емпирични изследвания, които са били проведени и идентифицирани в Европа и които отговарят на определено ниво на качество. Архивът съдържа информация за 390 отделни изследвания.
- Както се вижда от Фигура 1, изследванията са неравномерно разпределени в Европа, като най-много са направени във Великобритания, Германия, Дания, а най-малко в България, Ирландия, Исландия, Кипър, Полша и Словения.
- Въпреки силните си страни, свързани с изследванията върху достъпа и потреблението, съществуващата база познания разкрива множество пропуски, особено с оглед на проучванията върху някои типове риск, при по-малките деца и новите/мобилни платформи.

Фигура 1: Брой на проучванията идентифицирани по страни (мултипликани)

Класифициране на онлайн възможности и рискове за децата

- За улеснение на анализа на наличните изследователски данни, онлайн възможностите и рисковете за децата бяха класифицирани според това каква е ролята на детето в онлайн комуникацията и какви са най-важните теми или ценности, които касаят политиките. (Таблица 1).
- Независимо от явните трудности при дефинирането и припокриването на много от проучванията, стана ясно че има повече на брой изследвания върху достъпа и използването на Интернет, отколкото върху онлайн рисковете, като на риска обръщат внимание до една трета от изследванията.
- Малко на брой изследвания включват проблемите на родителската грижа, като държавите, в които има повече изследвания като цяло, имат по-голям брой изследвания и върху родителските грижи, отколкото държавите, в които има по-малко изследвания изобщо.
- Изследванията на онлайн рисковете, на които са изложени децата са разпределени сравнително равномерно между рисковете, свързани със съдържание, контакти и поведение, въпреки че изследванията на рисковете по отношение на малките деца като цяло са малко.

¹ Staksrud, E., Livingstone, S., Haddon, L., and Ólafsson, K. (2008) *What do we know about children's use of online technologies?* 2nd ed, London: LSE. At www.eukidsonline.net, plus reports on research by country.

		Съдържание: Детето като реципиент	Контакт: Детето като участник	Поведение: Детето като актьор
OPPORTUNITIES	Образование, учене и дигитална грамотност	Образователни ресурси	Контакт с други хора, които споделят интересите ми	Самоинициирано или колаборативно учене
	Участие и гражданска ангажираност	Глобална информация	Обмен между групи по интереси	Конкретни форми на гражданска ангажираност
	Творчество и себеизразяване	Разнообразие на ресурсите	Подканващо/вдъхновяващо за творчество или участие	Създаване на генерирано-от-потребителя съдържание
	Идентичност и социална връзка	Съвети (лични, здравословни, сексуални и т.н.)	Социални мрежи, преживявания споделени с другите	Изразяване на идентичност
RISKS	Комерсиален	Реклама, спам, спонсорство	Следене/злоупотреба с лична информация	Хазарт, незаконно сваляне на съдържание, хакерство
	Агресивен	Насилствено/страшно/съдържащо омраза съдържание	Изпитване на тормоз, дразнене или дебнене	Тормоз и дразнене на други хора
	Сексуален	Порнографско/вредно сексуално съдържание	Срещане с непознати, биване обект на ухажване groomed	Създаване/качване на порнографски материали
	Ценностен	Расистка, пристрастна информация/съвети (напр. наркотици)	Самонараняване, нежелано убеждаване	Даване на съвети, напр. за самоубийство/проанорексия

Таблица 1: Класификация на онлайн рисковете и възможностите за деца

Контекст на изследванията²

- Редица обществени и политически фактори определят вида на изследванията, сред които са усилията на национално ниво за окуражаване на разпространението на Интернет мрежата, използването на Интернет в училищата, а също и инициативите в отговор на обществените тревоги по тези въпроси. В някои държави, особено тези, които получиха достъп до Интернет в последно време, Европейският съюз заедно с правителствата, които често не реагираха достатъчно бързо, създаде схема за изследване на децата и Интернет.
- В Европа, броят на университетите в дадена страна, отнесен към броя на населението, е добра, но не и силна предпоставка за количеството изследвания на използването на Интернет от децата. Изследванията са по-солидни в държавите, където Интернет е станал широкодостъпен по-рано.
- Няма ясна или систематична връзка между количеството или типа изследвания, провеждани в Европа и източника на финансирането им. При все това, ниските нива на проучване в някои държави отразяват тяхната зависимост от общественото финансиране. В повечето страни, основните спонсори на изследванията са държавата и индустрията: около половината финансиране отива за изследвания, които включват и проблемите на риска и респективно така се финансира голяма част от

² Stald, G. and Haddon, L. (2008) *Cross-cultural contexts of research: factors influencing the study of children and the internet in Europe*, London: LSE. At www.eukidsonline.net, together with reports on research by country.

съществуващите изследвания върху риска. Благотворителните и неправителствените организации, регулаторите, изследователските съвети и ЕК спонсират далеч по-малко проучвания, но пък вероятността те да се занимават с рисковете е по-голяма.

- В държавите с по-висока степен на интернет потребление сред децата, медийното отразяване играе ключова роля при фокусирането на изследователските програми върху проблемите на безопасността и осведомеността за съществуващите опасности. Основната част от медийното внимание, насочено към децата и Интернет се съсредоточава по-скоро върху рисковете, отколкото върху възможностите: почти две-трети от всички представени случаи засягат рисковете, докато едва по-малко от една пета споменават възможностите.

Основни изводи от изследването

- Използването на Интернет от децата продължава да расте, а в момента броят на родителите, които са онлайн е поне толкова голям, колкото този на децата. Неравенството по пол изглежда, изчезва, но в повечето страни социално-икономическите неравенства се запазват.
- Класацията на онлайн рисковете според сериозността им е сходна в цяла Европа, като предоставянето на лична информация фигурира като най-често срещано рисково поведение; срещата офлайн с онлайн познат е много по-рядко посочван риск, но си остава най-опасният от всички.
- Децата от домакинства с по-нисък статус са по-изложени на онлайн риск. Момчетата е по-вероятно да се сблъскат с (или да създадат) поведенчески рискове, за разлика от момичетата, които са по-изложени на рискове, свързани със съдържание или онлайн контакти.
- Налице е позитивна корелация между потреблението и риска: в Северно Европейските държави тенденцията може да се определи като „високо потребление, висок риск“; При Южно-Европейските страни тенденцията е „ниско потребление, нисък риск“, а при Източно-Европейските държави е „ново потребление, нов риск“.

Промени в профила на децата онлайн³

- Според проучванията на Евробарометър, проведени през 2005-та и 2008-ма година от Програмата за По-безопасен интернет, използването на интернет от деца продължава да расте. През 2005-та, интернет са ползвали 70% от 6-17-годишните в 25-те държави от ЕС. През 2008-ма броят се покачва до средно 75%, макар сред тинейджърите да има малък или никакъв растеж в използването. Най-забележителното покачване е сред по-малките деца – през 2008-ма, 60% от 6-10-годишните са вече онлайн. Въпреки това, по-голямата част от наличните изследвания са фокусирани върху тинейджърите, а не върху по-малките деца.
- По-голям ръст в използването на интернет се наблюдава в наскоро присъединилите се към ЕС държави от Централна и Източна Европа. С други думи, страните, в които използването е било ниско през 2005-та, бележат най-висок ръст в последните години, отчасти и защото много държави вече са се доближили до точката на 'насищане'. При все това, по-голямата част от наличните изследвания са фокусирани върху страните, където интернет е вече стабилно установен, а не върху страните, за които е новост.
- Друга забележителна промяна от 2005-та до 2008-ма е, че вече броят на родителите онлайн е толкова голям, колкото и на децата. Това е обрат в съществуващата до момента тенденция на превъзходство на тинейджърите над възрастните по отношение на интернет потреблението, макар че децата все още "водят" в количеството/качеството на ползване. През 2008-ма, 85% от родителите на 6-17-годишните са ползвали интернет, което представлява значително увеличение в сравнение с 66-те процента

³ Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Olafsson, K. (Eds.) (2009) *Comparing Children's Online Opportunities and Risks across Europe* (2nd edition). At www.eukidsonline.net, plus national reports of findings in each country.

родители, които са били онлайн през 2005-та година. През 2007-ма онлайн са били повече деца отколкото възрастни, но това вече не е така. Всъщност, в рамките на 27-те държави от ЕС, родителите едва на 9% от ползващите интернет между 6 и 17 годишна възраст, не са онлайн.

- Следователно, има все по-малко доказателства, че децата са "дигитални по рождение", защото родителите "настигат" тинейджърите (и вече са "изпреварвали" по-малките деца). Само в Естония, Полша, Словения, Малта, Унгария, Литва, Словакия, Португалия и Румъния има (малко) повече деца онлайн отколкото възрастни – това са все държави, в които Интернет е сравнително ново явление.
- Анализът на използването на Интернет по възраст показва, че то се увеличава с всяка следваща година в израстването на детето и се стабилизира когато детето достигне 10-11-годишна възраст. През 2005-та, стабилизацията не се е достигала преди 12-13-годишна възраст. Дългогодишните джендър неравенства може би изчезват днес, но социо-икономическите неравенства се запазват в повечето държави. Доколкото повечето изследвания, особено не-академичните, са количествени, те са по-добри при установяването на честотата и разпространението на дейностите на децата сред населението, отколкото за разбирането на индивидуалните виждания и преживяванията на децата в този контекст.
- Съществува солидно количество данни относно използването на онлайн ресурсите от децата, следвани от данни за техните интереси и дейности. Във всички страни изследванията относно детските познания, умения, разочарования, стратегии на търсене, творчески дейности, гражданска ангажираност, относно начините им за справяне с проблеми или стратегиите им за безопасност са по-малобройни. В момента съществуват твърде малко между-национално сравними данни за усвояването на онлайн възможностите, което не позволява международни сравнения на Европейско ниво.

Сравнение на онлайн рисковете за децата

- Въпреки значителната вариация между държавите в Европа, наличните данни подсказват, че във всички държави тинейджърите, които са онлайн подреждат рисковете, с които са се сблъскали по доста сходен начин. Разкриването на лична информация е най-често срещаното рисково поведение, следвано от попадането на порнографски сайтове, на трето място идва сблъсъкът със сайтове с насилствено или изпълнено с омраза съдържание. Тормозът (т.е. 'кибер-тормозът') се нарежда на четвърто място, следван от получаването на нежелани сексуални коментари, докато офлайн срещата с контакт, създаден онлайн, се появява на последно място, макар и да представлява най-сериозният риск.
- В няколко държави са налице данни, че около 15%-20% от тинейджърите онлайн съобщават за някаква степен на притеснение, чувство за неудобство или заплаха онлайн. Макар и спорно, би могло да се твърди, че това ни дава някаква представа за дела на тинейджърите, при които рискът вече сам по себе си се превръща в известна степен и във вреда.
- Въпреки че родителите с по-висок социален статус е по-вероятно да предоставят на децата си интернет достъп, отколкото тези с по-нисък статус, изглежда, че децата от семейства с по-нисък статус са в по-висока степен изложени на онлайн риск. Съществуват и джендър различия в риска, като при момчетата вероятността да бъдат изложени на (или да създадат) поведенчески рискове е по-голяма, докато момичетата са по-уязвими на рискове, свързани с онлайн съдържанието и контактите.
- Накрая, изглежда че по-големите тинейджъри са изложени на повече онлайн рискове от по-малките деца, макар че проблемът как малките деца се справят с онлайн рисковете си остава слабо проучен.
- Държавите бяха класифицирани според нивото на използване на интернет от децата и степента на онлайн риска. Класифицирането на държавите като 'високорискови' (т.е. с над средните стойности за Европа), 'среднорискови' (т.е. около средното за Европа) и

‘нискорискови’ (т.е. под средното за Европа) е относителна оценка, основана на данните в проучените налични изследвания. Тези данни ни представят положителна корелация между потребление и риск, съгласно която държавите от Северна Европа показват тенденция да бъдат с ‘високо потребление и висок риск’; Южноевропейските държави – да бъдат с ‘ниско потребление и нисък риск’, а Източно-европейските държави – да бъдат с ‘ново потребление и нов риск’ (Таблица 2).

	Детско Интернет потребление		
Онлайн риск	Нисък (< 65%)	Среден (65%-85%)	Висок (> 85%)
Нисък	Кипър Италия	Германия Франция	
Среден	Гърция	Австрия Белгия Ирландия Испания Португалия	Дания Швеция
Висок		България Чехия	Естония Великобритания Исландия Норвегия Полша Холандия Словения

Таблица 2: Класификация на държавите според използване на Интернет от деца и онлайн риска

Справяне с риска

- Няма консенсус относно това какво означава да се "справяш" или да "бъдеш издържлив" на онлайн риска, нито пък има достатъчно опит при измерването на тези неща. Реакциите на децата спрямо онлайн риска варират от пренебрегване на проблема до проверка на благонадежността на даден уебсайт или пускане на онлайн оплакване, споделяне с приятел или (рядко) с родител или – за някои – обостряне на проблема чрез препращане или враждебен отговор. Тези реакции все още не са систематично изследвани, нито е оценявана тяхната ефективност.
- Като цяло, изглежда че интернет уменията на децата с възрастта се увеличават. Тези умения включват способността на децата да се пазят от онлайн рисковете, макар че - може би неочаквано – този проблем е слабо изследван. При все това, все още е трудно да се измерят интернет уменията и има малко налични сравними проучвания на отношението на децата към Интернет. Например, момчетата често имат претенции да имат повече интернет умения от момичетата, но това тепърва трябва да се тества обективно. Също така, малко се знае за това как децата оценяват уебсайтове, как определят на кои може да се има доверие, как се справят с тези, които са проблематични и как реагират на опасните сайтове.
- Има разлики между отделните страни при справянето с онлайн рисковете. Оценката на предполагаемата способност на децата да се справят с онлайн риск (по сведения на родителите им, събрани при проучването Евробарометър от 2005-та година) разкрива, че висока способност за справяне се приписва на децата в Австрия, Белгия, Великобритания, Германия, Дания и Франция; ниска способност за справяне съответно се приписва на България, Гърция, Естония, Испания и Португалия (средни се явяват Ирландия, Полша, Словения, Швеция и Чехия).

Родителско участие в онлайн опита на децата

- Проучването на Евробарометър от 2008-ма показва, че родителите на 6-17- годишните в 27-те държави на ЕС "доста" или "много" се тревожат дали детето им няма да попадне на явни сексуални или насилствени образи (65%), да стане жертва на онлайн ухаждане

(60%), да получи информация за самонараняване, самоубийство или анорексия (55%), да бъде тормозено онлайн от други деца (54%), да се изолира от останалите хора (53%) и да предостави лична/интимна информация онлайн (47%). Една четвърт от родителите се тревожат за всички тези рискове. Също така, родителите се тревожат повече за момичетата и по-малките деца (въпреки че, както стана ясно по-горе, момчетата и тинейджърите са изложени на също толкова или дори повече рискове онлайн).

- Между-националните разлики също са явни и до голяма степен са свързани с нивото на разпространение на интернет: ако в дадена страна има по-малко деца онлайн, родителите се тревожат повече, а не по-малко. Особено забележително е, че родителите във Франция, Португалия, Испания и Гърция (все държави, където използването на интернет от деца е ниско) са далеч по-загрижени от родителите в държави като Дания и Швеция, където нивата на използване са високи.
- Освен това, родителите, които имат личен опит с Интернет се тревожат по-малко от тези, които нямат. Следователно е възможно ако повече родители бъдат привлечени онлайн това да бъде добро средство за намаляване на тревожността, тъй като така те биха придобили онлайн опит и биха подобрили своите способности за справяне с интернет.
- Както и при повечето медии, включително вече и Интернет, родителите съобщават за различни стратегии за регулиране на дейностите на децата им онлайн. Тези стратегии включват, първо, налагане на правила и ограничения; второ, социален подход – гледане, споделяне, обсъждане на Интернет с децата им; трето, ползване на технически средства като филтриране и наблюдение. Като цяло, родителите предпочитат да разговарят с децата си за онлайн дейностите им и да бъдат наблизо. Това важи за по-малките деца, докато са онлайн, тъй като родителите им искат да споделят техните преживявания, важи и за по-големите тинейджъри – понеже родителите смятат, че правилата не работят или че са неадекватни за възрастта им, но важи и за всички деца, тъй като родителите искат да имат доверие на децата си и да се отнасят към тях с уважение. Въпреки всичко, значителна част от родителите съобщават, че прибягват до всички налични стратегии.
- Проучването на Евробарометър от 2008-ма година показва, че от значение са и културните ценности. Въпреки високото използване на Интернет в Скандинавските страни, по-ниското ниво на тревога и намеса на родителите там може би се дължи на по-голям опит в интернет или на по-високото доверие в децата им. Родителите в Дания и Швеция твърдят, че се намесват в използването на интернет на децата си много по-малко от родителите в Германия, Гърция, Ирландия, Италия, Португалия, Испания и Великобритания. По същия начин постъпват и родителите в Естония и Чехия, но там е възможно това да е резултат от относителната липса на познание за Интернет от тяхна страна. Като цяло, анализът на проучването на Евробарометър от 2008-ма година навежда на мисълта, че ако родителите са интернет-потребители, те съобщават за повече намеса в използването на интернетот децата си; родителите, които не са потребители, се намесват по-малко.

Препоръки за изработване на политики – максимално увеличение на възможностите⁴

- Степента на разпространение на Интернет влияе на достъпа и потреблението на децата. Изглежда, че в държавите, където достъпът е всекидневие, разликите според пола и социално-икономическия статус между домакинствата намаляват. При все това, тези разлики или (неравенства) остават значими, особено там, където (все още) Интернет достъпът не може да се приеме за даденост.
- Политиките на Е-включването трябва да се насочат към държавите, където използването на интернет от децата е ниско (Италия, Гърция, Кипър), заедно с определени сегменти

⁴ de Haan, J. & Livingstone, S. (2009) *EU Kids Online: Policy and Research Recommendations*. At www.eukidsonline.net

от обществото (по-малко заможните домакинства, родители, които не са онлайн), за да се включат в интернет и останалите 25% от децата в ЕС.

- Владееенето на английски език често е по-високо в Северна Европа, където и потреблението, и рисковете изглеждат средни или високи. Възможно е по-широкият достъп до англоезично онлайн съдържание да увеличава както възможностите, така и рисковете. Въпреки това, при по-редките езици, като например чешки, словенски, гръцки, е вероятно възможностите на децата да бъдат обогатени от осигуряването на повече онлайн съдържание на съответния език.
- Има индикации, че съществуването на значима обществена медия или други обществени производители на детски забави играе роля в съдействането за увеличаване на онлайн възможностите, както и за избягване на онлайн рисковете.
- Преобладаващият фокус на медийното отразяване върху онлайн рисковете, а не върху възможностите, може да увеличи тревожността сред родителите. Тъй като е налице корелация между националните нива на използване на интернет от родителите и родителската тревожност относно използването на интернет от децата, комбинацията от ниско родителско потребление и медийни паники може да обостри родителската тревожност в някои страни.
- Малко се знае как културата на връстниците влияе на използването на Интернет от децата, при все че в предишни изследвания са били изтъквани вариациите на национално ниво в баланса между семейството и връстниците в процеса на порастването на децата, ограниченията на приятелството в култури, в които играта навън е доста ограничена, и ръста на наситени-с-медии стаи в индивидуализираните култури.
- Балансирането на даване на възможности (овластяване) и защитата е решаващо, тъй като нарастващият Интернет достъп и потребление изглежда увеличава онлайн рисковете. Обратно, стратегиите за намаляване на риска могат да ограничат онлайн възможностите на децата, да нарушат правата им и да им попречат да се научат да се справят с определена степен на риск.
- Постигането на баланс между тези съперничаещи си цели изисква комбинация от регулация, медийна грамотност и подобрен дизайн на интерфейса. Позитивното онлайн обезпечаване също е важно: налице са все повече индикации, че подобно обезпечаване, ако бъде оценено от децата, носи директни ползи за тяхното развитие и намалява онлайн рисковете чрез поощряване на ценни и ценени дейности.
- По-широката употреба на интернет се свързва с по-високо ниво на образование, така че може да се очаква, че образователните постижения ще увеличат степента и сложността на използването на интернет. При все това, следва да се обърне внимание на пропуски в обезпечаването на компютърно оборудване и недостатъчно/остаряло обезпечаване на оборудването в училищата. Също така медийното образование следва да бъде признато и подсилено като съществен елемент от учебните програми и инфраструктура.

Препоръки за изработване на политики – максимално намаляване на рисковете

- Има сериозни основания за засилване на регулационните рамки в Европа, особено в някои държави, тъй като значителна част от децата са изложени на съдържателни, контактни и поведенчески рискове, а в същото време много деца и родители нямат средствата и уменията, с които да предотвратят рисковете или да се справят с тях.
- Би трябвало да се приветства и подкрепя саморегулиращата се грижа за подобряване на сигурността на децата онлайн, макар тя не винаги да е прозрачна или независимо оценявана. Децата могат да бъдат подкрепени в боравенето с онлайн средата ако тя е значително регулирана – от силите на закона, дизайна на интерфейса и уебсайтовете, с процеси на търсене, доставчици на услуги и съдържание, онлайн ресурси за безопасност и т.н. – по същия начин, по който децата могат да бъдат научени да пресичат само улици, по които движението е внимателно регулирано.

- Там, където националният интернет-достъп е по-широк, саморегулацията от страна на бизнеса, включително предоставянето на свързана с безопасността информация от интернет-доставчиците в допълнение на осигуреното от правителството и неправителствените организации, изглежда също е повече. Обратното – че от ниските нива на саморегулация в някои държави следва по-малко информация свързана с безопасността – също е вярно. В допълнение държавите, които имат по-либерален подход към държавната регулация (България, Естония) изглеждат по-високорискови за децата в Интернет.
- Приоритетите за бъдещо повишаване на осведомеността следва да се концентрират в държавите, определени от изследванията като високорискови (Естония, Холандия, Норвегия, Полша, Словения, Великобритания); върху държави които наскоро и много бързо са възприели интернет, където достъпът изглежда изпреварва уменията и културната адаптация (България, Естония, Гърция, Полша, Португалия); и върху държавите, където потреблението на децата надвишава потреблението на родителите (Унгария, Малта, Полша, Румъния).
- Приоритетите при повишаването на осведомеността следва да се фокусират върху по-малките деца; върху стратегии за подкрепа и възстановяване след излагане на риск; върху различното третиране на момичета и момчета; и върху работа с по-малко облагодетелстваните домакинства, училища и квартали. Повишаването на осведомеността следва да обхваща новите рискове от самата им поява, особено на мобилни платформи и през пиър-ту-пиър съдържание и услуги.
- .
- Политиките трябва да отидат отвъд традиционното разделение между деца-жертви и възрастни-извършители. Някои деца рискуват онлайн от злонамереност, закачливост или просто по случайност; тези, които са склонни да се излагат на онлайн рискове могат да генерират допълнителни рискове; тези, които създават риск също могат да бъдат жертви; и тези, които са уязвими онлайн може би нямат адекватна социална подкрепа офлайн.
- При все че никой не поставя под съмнение, че родителите са отговорни за безопасността на децата си, данните показват, че не трябва да се разчита изцяло на тях, тъй като мнозина не са наясно и не могат да участват в онлайн дейностите на децата си. Правилата и ограниченията не се вменят добре в етоса на модерната родителска грижа, особено в някои държави, и не е ясно дали родителските стратегии са ефективни в намаляването на изложеността на децата на риск или в повишаването на способността им да се справят с рисковете.
- Като се има предвид нарастващата сила на инициативи, свързани с медийна грамотност, сега е моментът да се оцени тяхната ефективност за повишаването на критичното познание на децата за онлайн средата. Променящите се изисквания на комплексната технологична, търговска и все по-често създавана-от-потребителите среда ограничават медийната грамотност на децата. От това следва значимостта на корегулацията и саморегулацията за насърчаването на медийната грамотност на децата.

Препоръки за изследователи

Има значителни пропуски в събраните данни. Изследователските приоритети включват:

- по-малките деца, особено във връзка с риска и справянето с него, макар че непрекъснатото обновяване на изследванията върху тинейджърите също е важно;
- появяващите се ново съдържание (особено 'web 2.0') и услуги (особено ако се ползват през мобилни, игрови или други платформи)
- да се разбере как децата развиват умения за навигация и тръсене, интерпретиране на съдържанието и критична преценка;
- новите и предизвикателни рискове като самонараняване, самоубийство, про-анорексия, наркотици, омраза/расизъм, хазарт, пристрастяване, незаконно сваляне на информация, и търговски рискове (спонсорство, внедрени или вирусни маркетинг кампании, ползване на лични данни, следене по GPS);
- как децата (и родителите) реагират и как следва да реагират на онлайн рисковете;

- как да се разпознаят особено уязвимите деца или "децата в риск" сред населението;
- Оценка на ефективността на технологичните решения, родителската намеса, медийната грамотност, мерки за осведоменост и безопасност, както от гледна точка на лекотата на осъществяването им, и което е дори по-важно – от гледна точка на тяхното въздействие за намаляване на риска; това може да варира за различни групи деца в различни културни контексти.

За да придвижи напред тази програма и тъй като методите за изследване на деца, онлайн средата и държавите в сравнителна перспектива са много взискателни, EU Kids Online създаде два доклада върху методологията – преглед на литературата и изследователски наръчник за най-добрите решения, плюс допълнителни онлайн ресурси, които да насочват изследователите. Всичко това е достъпно на www.eukidsonline.net, заедно с докладите по проекта и последващи публикации.⁵

⁵ Lobe, B., Livingstone, S., Ólafsson, K., Simões, J. (2008) *Best Practice Research Guide: How to Research Children and Online Technologies in Comparative Perspective*. At www.eukidsonline.net, plus a range of good practice resources.

Държава	Участници в мрежата		Национални контакти
Австрия	Ingrid Paus-Hasebrink Andrea Dürager Christina Ortner	Manfred Rathmoser Christine Wijnen	Andrea Dürager; Andrea.Duerager@sbg.ac.at http://www.bmukk.gv.at/medienpool/17370/eukidsonlineabschlussbericht.pdf
Белгия	Leen d'Haenens Verónica Donoso Bieke Zaman	Joke Bauwens Nico Carpentier Katia Segers	Leen D'Haenens; Leen.DHaenens@soc.kuleuven.be http://www.vub.ac.be/SCOM/cesmo/eukidsonline.htm
България	Jivka Marinova Maria Dimitrova Christina Haralanova	Maria Gencheva Diana Boteva	Jivka Marinova; gert@mbox.contact.bg http://www.gert.ngo-bg.org
Великобритания	Sonia Livingstone Leslie Haddon	Panayiota Tsatsou Ranjana Das	Leslie Haddon; leshaddon@aol.com www.eukidsonline.net
Германия	Uwe Hasebrink Claudia Lampert		Claudia Lampert; C.Lampert@hans-bredow-institut.de www.hans-bredow-institut.de
Гърция	Liza Tsaliki Despina Chronaki		Liza Tsaliki; etsaliki@media.uoa.gr http://greukidsonline.blogspot.com/
Дания	Gitte Stald Jeppe Jensen		Gitte Stald; stald@itu.dk http://www1.itu.dk/sw5211.asp
Естония	Veronika Kalmus Pille Pruulmann-Vengerfeldt Pille Runnel	Andra Siibak Kadri Ugur Anda Zule-Lapima	Veronika Kalmus; Veronika.Kalmus@ut.ee http://www.jml.ut.ee/ and http://eukidsonline.ut.ee/
Ирландия	Brian O'Neill Helen McQuillan	Simon Grehan	Brian O'Neill; brian.oneill@dit.ie http://www.dit.ie
Исландия	Thorbjörn Broddason Kjartan Ólafsson	Gudberg Jónsson	Thorbjörn Broddason; tbrodd@hi.is http://www.hi.is/
Испания	Carmelo Garitaonandia Maialen Garmendia	Gemma Martínez Fernández	Maialen Garmendia; maialen.garmendia@ehu.es http://www.ehu.es/eukidsonline
Италия	Fausto Colombo Giovanna Mascheroni Maria Francesca Murru	Barbara Scifo Piermarco Aroldi	Giovanna Mascheroni; giovanna.mascheroni@unicatt.it http://www.osservatoriosullacomunicazione.com/
Кипър	Yiannis Laouris Tatjana Taraszow	Elena Aristodemou	Yiannis Laouris; laouris@cni.org.cy http://www.cni.org.cy/
Норвегия	Elisabeth Staksrud Petter Bae Brandtzæg	Thomas Wold Ingunn Hagen	Elisabeth Staksrud; elisabeth.staksrud@media.uio.no http://www.media.uio.no/english/
Полша	Wiesław Godzic Lucyna Kirwil	Barbara Giza Tomasz Łysakowski	Barbara Giza; barbara.giza@swps.edu.pl http://www.swps.edu.pl/new_www/english/
Португалия	Cristina Ponte Cátia Candeias José Alberto Simões Nelson Vieira Daniel Cardoso	Ana Jorge Tomas Patrocinio Sofia Viseu Ema Sofia Leitao	Cristina Ponte; cristina.ponte@fcsh.unl.pt http://www.fcsh.unl.pt/eukidsonline
Словения	Bojana Lobe Alenka Zavbi		Bojana Lobe; bojana.lobe@fdv.uni-lj.si http://www.fdv.uni-lj.si/
Франция	Benoit Lelong Cédric Fluckiger		Cédric Fluckiger; cedric.fluckiger@univ-lille3.fr http://www.univ-lille3.fr/fr/universite/composantes-formation/sciences-education/
Холандия	Jos de Haan Patti M. Valkenburg	Marion Duimel Linda Adrichem	Jos de Haan; j.de.haan@scp.nl http://www.scp.nl/english/
Чехия	Vaclav Stetka		Václav Štětka; stetka@fss.muni.cz http://www.muni.cz/fss
Швеция	Cecilia von Feilitzen Elza Dunkels		Cecilia von Feilitzen; cecilia.von.feilitzen@sh.se http://www.nordicom.gu.se/clearinghouse